

RIKSADVOKATEN

Justis- og beredskapsdepartementet
Postboks 8005 Dep
0030 OSLO

Deres referanse:

24/1963 – KABU

Vår referanse:

24/1353 - 4 / JIR001

Dato:

23.08.2024

Riksadvokatens høringsvar – bruk av elektronisk kontroll og digitale kontrolltiltak i kriminalomsorgen

Innledning

Det vises til Justis- og beredskapsdepartementets høringsbrev og høringsnotat 8. mai 2024 om endringer i straffegjennomføringsloven. Statsadvokatembetene er egne høringsinstanser.

Hvordan ubetinget fengselsstraff gjennomføres ligger i utgangspunktet på siden av påtalemyndighetens ansvarsområde. Riksadvokaten mener likevel forslaget aktualiserer noen prinsipielle spørsmål som det er grunn til å peke på.

Nærmere om lovforslaget

Gjeldende regler om ordinær prøveløslatelse legger til rette for at siste del av ubetinget fengselsstraff gjennomføres utenfor fengsel. Departementet foreslår nå at hovedregelen skal være at siste del av ubetinget fengselsstraff før ordinær prøveløslatelse, gjennomføres utenfor fengsel med elektronisk kontroll (sluttgjennomføring). Det vil normalt innebære soning i eget hjem med fotlenke. Departementet forutsetter at sluttgjennomføring ikke skal gripe inn i gjeldende regler og praksis om ordinær prøveløslatelse. Det innebærer at for domfelte som kvalifiserer til ordinær prøveløslatelse skal sluttgjennomføring i sin helhet skal erstatte soning i fengsel.

Det fremgår av høringsnotatet at i dag iverksettes nærmere 60 prosent av alle ubetingede fengselsstraffer utenfor fengsel. Siden innføringen av prøveordningen i 2008 hadde pr. september 2023 ca. 36 000 domfelte gjennomført straff utenfor fengsel med elektronisk kontroll, de fleste som helgjennomføring. Helgjennomføring gjaldt i gjennomsnitt dommer på 35 dagers fengsel, mens sluttgjennomføring i gjennomsnitt hadde en varighet på 97 dager.

Lovforslaget legger til rette for vesentlig økt bruk av slutt- og helgjennomføring.

Departementet foreslår å utvide grensen for sluttgjennomføring fra inntil 6 til inntil 12 måneder for alle innsatte, uavhengig av hva de er dømt for. Sluttgjennomføring forutsetter at en tredjedel av fengselsstraffen er gjennomført og at kriminalomsorgen anser det forenlig med straffens formål, sikkerhetsmessig forsvarlig og tilrådelig. Dette innebærer til eksempel at en person som er dømt til tre års ubetinget fengsel for alvorlig vold-, seksual- eller narkotikalovbrudd, kan overføres til gjennomføring i eget hjem med elektronisk kontroll etter å ha sonet ett år i fengsel.

Videre foreslår departementet å utvide adgangen til å gjennomføre hele den ubetingede fengselsstraffen utenfor fengsel med elektronisk kontroll (helgjennomføring) fra inntil 6 måneder til inntil 9 måneder. Riksadvokaten har merket seg at lovforslaget går lengre enn Kriminalomsorgens anbefaling om å videreføre dagens grense. I hovedsak videreføres gjeldende regler om at dom for seksuallovbrudd og med visse unntak alvorlig voldskriminalitet utelukker helgjennomføring. Kriminalomsorgen må anse helgjennomføring forenlig med straffens formål, forsvarlig og tilrådelig. Forslaget innebærer at personer som er dømt for alvorlig økonomisk kriminalitet, grove narkotikalovbrudd, grov kroppskrenkelse og kroppsskade i sin helhet kan sone i eget hjem.

Departementet foreslår i tillegg særregler om hel- og sluttgjennomføring for domfelte mellom 18 og 25 år. Begrunnelsen er kort oppsummert at alderen gjør de til en sårbar gruppe som kan ta mer skade av fengselsopphold og har et større behov for individuell tilrettelegging. For personer mellom 18 og 21 år foreslår departementet at de ved sluttgjennomføring unntas fra kravet om at en tredjedel av straffen må være sonet og at gjennomføringstid utenfor fengsel utvides til inntil 18 måneder. Videre åpnes det for helgjennomføring av dommer på inntil 3 års ubetinget fengsel, uavhengig av hva domfellelsen gjelder. Forslagene innebærer at ingen eller bare en helt marginal del av dom på inntil 3 års ubetinget fengsel for alvorlig vold-, seksual- eller narkotikalovbrudd sones i fengsel. For personer mellom 21 og 25 år foreslås sluttgjennomføring av inntil 15 måneder, og helgjennomføring av inntil 18 måneder med mindre domfellelsen gjelder nærmere angitte straffebud. Det er domfeltes alder på søknadstidspunktet som avgjør om særreglene kommer til anvendelse.

Riksadvokaten er enig i departementets overordnede mål med forslagene om å redusere negative konsekvenser av fengselsopphold og tilbakefall til ny kriminalitet, og å styrke samfunnsvernet ved løslatelse. Dette er hensyn som sterkt innenfor vår humane rettstradisjon, og en ser at det på bakgrunn av disse hensynene kan være grunn til å åpne for økt bruk av hjemmesoning med elektronisk kontroll. En finner likevel grunn til å peke på noen motforestillinger mot forslaget, slik det nå er utformet, som det kan være grunn til å vurdere nærmere i oppfølgingen.

En vil for det første peke på at helgjennomføring, dvs. at hele den ubetingede fengselsstraffen gjennomføres utenfor fengsel med elektronisk kontroll, innebærer at straffen får et annet og formentlig mindre belastende innhold enn der den ubetingete fengselsstraffen gjennomføres i en av kriminalomsorgens anstalter. Forslaget legger opp til at beslutningen om helgjennomføring treffes av kriminalomsorgen og ikke domstolen, og i så henseende kan forslaget anses å innebære en forskyvning av makt i straffespørsmålet fra domstolene til

kriminalomsorgen. Riksadvokaten er i utgangspunktet enig i at kriminalomsorgen har de beste forutsetningene for å ta stilling til om helgjennomføring kan og bør anvendes, og sanksjonere eventuelle vilkårsbrudd. Det vil også komplisere domstolsbehandlingen om retten skal ta stilling til disse spørsmålene. Som også departementet legger til grunn, øker imidlertid betenkelighetene med at det ikke er domstolene som tar stilling til spørsmålet med lengden på straffen som kan gjennomføres slik. Kompetansespørsmålet ble grundig vurdert da helgjennomføring ble innført som en prøveordning i 2008 og permanent i 2014, men da var ordningen begrenset til inntil 4 måneder ubetinget fengsel. Høringsnotatet har ikke kunnet vise til andre land hvor kriminalomsorgen kan beslutte helgjennomføring av så lange straffer som det nå foreslås at skal kunne gjennomføres slik. I enkelte land må all helgjennomføring besluttes av domstolene. Dersom forslagene om helgjennomføring av ubetinget fengsel i henholdsvis inntil 9 måneder og 3 år opprettholdes, delvis mot kriminalomsorgens anbefaling, mener riksadvokaten at det kan være grunn til å vurdere beslutningskompetansen nærmere.

Det kan også reises spørsmål ved om de foreslåtte endringene av reglene for hel- og sluttgjennomføring, i kombinasjon med gjeldende regler for ordinær prøveløslatelse, kan komme i konflikt med allmennhetens forventninger og rettsstatlige prinsipper om likhet for loven. Absolutte vilkår for gjennomføring utenfor fengsel er at domfelte har fast bopel og er sysselsatt med arbeid, opplæring eller andre tiltak. Dette vil formentlig kunne diskvalifiserer en ikke ubetydelig andel av de domfelte, av årsaker de i varierende grad kan eller bør lastes for. Resultatet er at samme formelle straff for samme handling, får helt forskjellige konsekvenser for to personer på grunn av deres ulike livssituasjon og personlige forutsetninger.

Etter riksadvokatens syne kan det også være grunn til å se nærmere på hvordan hensynet til å forhindre ny kriminalitet under soning skal ivaretas med den foreslåtte ordningen. Det vises her til at soning i eget hjem med fotlenke gir langt mer begrensede muligheter til å forhindre at tiltalte begår ny kriminalitet enn der straffen gjennomføres i fengsel.

Avslutningsvis vil riksadvokaten bemerke at det kan være grunn til å stille spørsmål ved om økt bruk av soning i eget hjem med elektronisk kontroll, på sikt kan tenkes å føre til en strengere straffutmålingspraksis som en slags kompensasjon for at straffen gjennomføres på en noe mindre belastende måte. Av høringsnotatet og tidligere forarbeid fremgår at dette særlig er en fare dersom domstolene tar stilling til spørsmålet. Det kan imidlertid ikke utelukkes at allmennhetens og domstolenes kunnskap om at den faktiske gjennomføringen i stor utstrekning skjer i eget hjem vil kunne få samme effekt.

Torunn Salomonsen Holmberg
ass. riksadvokat

Jan-Inge Wensell Raanes
konstituert statsadvokat

Dokumentet er elektronisk godkjent og har derfor ingen signatur